

VI. MŰHELY

(Rovatvezető: PARÁDI József)

PARÁDI József

Az igazolványos altisztek

DOI: 10.31628/RTH.XXVI.2016.51-52N.191-197P

A polgári magyar állam időszakában a magyar állam személyzeti politikája eltért a későbbi korokétól. Nevezetesen nem arra törekedtek, hogy egy-egy szervezetben jelentős mennyiségű munkatárs dolgozzon, hanem arra hogy fizikai, szellemi és erkölcsi értelemben egyaránt kiváló személyek tevékenykedjenek az állam testületeiben. A mennyiségi szempontok előtérbe kerülése — ezáltal pedig a minőség háttérbe szorulása — a pártállam időszakához kapcsolható. Azonban a rendszerváltás után 1/4 évszázad is kevésnek bizonyult arra, hogy az eredeti értékekhez visszatérjenek a magyar fegyveres szervezetek. Ma már ugyan célkitűzés a túlzott létszám mellőzése, azonban ennek az oka döntően pénzügyi megfontolásokra vezethető vissza. A személyi állomány megbecsültsége lényegesen szerényebb a dualizmuskorinál a két világháború közötti időszaknál is. Sajnálatos módon nem jellemző még e téren a nemzeti hagyományainkhoz való visszatérés. E helyett idegen kultúrkörnyezetekben többé-kevésbé bevált szisztémák hazai erőltetése és néhány vezető elgondolásának a megvalósítása a jellemző. Sajnos azonban — annak ellenére, hogy minden bizonnyal mindenkit a legjobb szándék vezérel — e vezetőknek és tanácsadóiknak fogalmuk sem lehet arról, hogy eleink e téren milyen eredményeket értek el. Így jöhetett létre azon abszurd helyzet, hogy nemzeti szervezeteink — álláspontom szerint a fegyveres rendvédelmi testületek nemzeti szervezeteink közé tartoznak — személyügyi politikája nélkülözi az egyébként példamutató magyar hagyományokat.

Az igazolványos altisztek témája a fegyveres testületekben szolgálatot teljesítők megbecsülésének az egyik formája volt, mégpedig olyan forma, amely nem igényelt különösebb anyagi ráfordítást. A magyar állam kötelékében működő katonailag szervezett fegyveres őrtestületek, illetve a Magyar Királyi Honvédség személyi állományának altiszti karában szolgálatot teljesítőkre terjedt ki az igazolványos altiszti lehetőség.¹

Az igazolványos altisztek kategóriája azért terjedt ki e testületek altisztjeire, mivel a katonákkal szembeni fizikai és egészségügyi elvárás magasabb volt mint a polgári fegyveres őrtestületek kötelékében fegyve-

res szolgálatot ellátóké, illetve az állami szervezetek civil munkatársai esetében. A katonailag szervezett fegyveres őrtestületek személyi állománya ugyanis — ugyanúgy mint a Magyar Királyi Honvédség kötelékében fegyveres szolgálatot teljesítők — személyükben katonának minősültek, így ugyanazon az általános jogok és kötelezettségek illették meg őket is, mint a honvédségi állományban lévőket. Az egészségügyi okok miatt a szolgálat teljesítése alól felmentett, nyugállományba helyezett katonáknak — amennyiben még nem romlott le oly mértékben az egészségük, hogy a civil beosztások betöltését elláthatták volna — lehetőségük nyílt arra, hogy a nem katonai jellegű beosztásokban tovább dolgozhassanak. Ezt a lehetőséget a katonai állományú fegyveres szolgálatot ellátók abban az esetben is magkapták, ha — fegyelmi okok kivételével — nem az egészségi állapotuk romlása miatt váltak meg a testületüktől. Legkevesebb 6 évnyi szolgálati idő után a katonai állományú altisztek a testületükből átléphettek a magyar állam olyan alrendszerének a kötelékébe, ahol a továbbiakban nem katonai állományban tevékenykedhettek²

Ez a lehetőség nyilvánvalóan a katonák iránti megbecsülés egyik formája volt, amely lehetőséget teremtett arra, hogy a testületüktől elkerülve is biztos egzisztenciát teremthessenek maguknak az állami szférában. Az állami alkalmazottak, így a katonai állományú személyek nyugdíja is a szolgálati évek számától és a betöltött beosztáshoz kapcsolódó fizetéstől függött. 10 évi szolgálat után — a katonai állományúaknál ez 5 év volt, mivel az első 5 évet ennél az állománycsoportnál duplán számították — a fizetése 40 %-át kaphatta nyugdíjként a nyugdíjba vonuló. Ez a szorzó évente 2 %-kal nőtt. Aki tehát a 40 éves szolgálati idő letöltését megelőzően ment valamilyen okból nyugdíjba, az kevesebb nyugdíjat kaphatott, mint a fizetése 100 %-a. Ezt az úrt volt hivatott pótolni az igazolványos altiszti kategória. 40 éves szolgálati időn túl vagy a 65. életévének betöltését követően azonban senki sem lehetett aktív állományban.³

Az igazolványuk kiállítását a katonai állományú altisztek már akkor is kérhették, amikor még a testületüknél teljesítettek szolgálatot. Igénybe venni azonban az igazolványukat csak az aktív szolgálatból való kikerülés után lehetett.

1931 után — a témakör második szabályozása nyomán — háromféle igazolvány (A, B és C) létezett. Az „A” mintájú igazolvány — amelynek az elnyerése nem volt iskolai képzettséghez kötve — „az altiszti, valamint azokkal egy tekintet alá eső állásokra” (hivatszolgái munkakörök)⁴ való pályázásra jogosította fel az igazolvány tulajdonosát. Az „A” típusú igazolvány 6 évnyi tényleges szolgálati idő letöltése nyomán volt igényelhető.⁵

A „B” mintájú igazolvány — amelynek az elnyerése 6 évnyi tényleges szolgálati idő letöltése mellett a középiskola IV. osztályának a sikeres elvégzése volt a feltétele — „az állami rendszerű kezelői, az állami üzemeknél és közforgalmi vasúti vállalatoknál a segédtszti, valamint az ezekkel egy tekintet alá eső állásokra — (úgynevezett kezelői munkakörök) ⁶ való pályázásra jogosította fel az igazolvány tulajdonosát.⁷

A „C” mintájú igazolvány — amelynek az elnyerése a középiskola IV. osztályának a sikeres elvégzése mellett, 12 évnyi tényleges szolgálati idő letöltése volt a feltétele — „az irodakezelési szakhoz tartozó tisztviselői állásokra” ⁸ való pályázásra jogosította fel az igazolvány tulajdonosát.⁹

A „C” típusú igazolvánnyal tehát már a legalacsonyabb hivatalnoki fizetési osztályba tartozó beosztások is megpályázhatóak voltak. Innen akár a VIII. fizetési osztályig is elő lehetett lépni.¹⁰

A rendszer lényege az volt, hogy az állami szférában — egyes beosztási csoportokban szolgálatot teljesítők számára, általában az olyan jellegű kvalifikációt igénylő beosztásokat, amely képesítésekkel a katonai állományú altisztek rendelkeztek — előírták, hogy ezen munkaköröket csak igazolványos altisztek tölthetik be.¹¹ Ezen beosztásokba másokat kinevezni általában abban az esetben lehetett, ha oda igazolványos altiszt nem jelentkezett, azonban a nem igazolványosok száma e beosztási csoportban nem haladhatta meg az 50 %-ot.¹²

Az igazolványt kizárólag azok a katonai állományú altisztek kaphatták meg, akik az érintett mintájú igazolvány valamennyi feltételeinek megfeleltek. Ezen kívül igazolványra voltak jogosultak — a szolgálati idejüktől függetlenül — azok a katonai állományú altisztek, akik ellenségtől, vagy közbiztonsági szolgálatban szerzett olyan sérülésből származó maradandó egészségkárosodást szenvedtek el, amely alkalmatlanná tette őket a további katonai szolgálat ellátására, illetve mindazok, akik a szolgálattal összefüggésben váltak a szolgálat további ellátására alkalmatlanná és már 3 évet szolgáltak.¹³

Az igazolvány egylapos irat volt. Az első oldalán az igazolvány birtokosának a neve, rendfokozata, valamint egyéb személyi és szolgálati adatai szerepeltek, továbbá annak a rögzítése, hogy a törvény mely paragrafusa alapján került kiállításra az igazolvány és az igazolvány milyen jellegű állások betöltésére jogosította fel az igazolvány tulajdonosát. Az igazolvány hátlapja tájékoztatót tartalmazott, amely arról nyújtott felvilágosítást, hogy az állásokat miként kell megpályázni, a törvénytelen megelőzés esetében mik a jogorvoslati lehetőségek, valamint arra is felhívta a figyelmet, hogy az érvényesség mely esetben szűnik meg, végül pedig azt is rögzítette, hogy az anyatestületnél szerzett

„nyugdíjszerző évek” miként számítanak be az új pályán elérhető nyugdíjba.¹⁴

Az igazolványokat az anyatestületet irányító minisztérium vezetője volt hivatott kiállítani és ott is tartották nyilván azokat.

Akiknek már volt igazolványa, azonban a magasabb szintű igazolvány elnyeréséhez szükséges feltételeket megszerezték azok számára kiállítható volt az új igazolvány, de csak abban az esetben, ha az alacsonyabb szintű igazolványt még nem vették igénybe, illetve még aktív katonai állományban voltak. A leszerelés, illetve nyugdíjba vonulás után szerzett magasabb iskolai végzettség már nem volt figyelembe vehető.

Az igazolvány érvényessége megszűnt ha az igényjogosult:

- elveszítette magyar állampolgárságát;
- lemondott az igényjogosultságáról;
- betöltötte 45. életévét;
- eredményesen igénybe vette igazolványát;
- az általa megpályázott és elnyert állást alapos ok hiányával nem fogadta el;
- lefokozás hatálya alá esett;
- minősítettségét utólag kedvezőtlenül megváltoztatták.

Lefokozás és minősítettség kedvezőtlen megváltoztatása esetében azonban két éves további kifogástalan szolgálatellátás esetében ismét kérhető volt az igazolvány. Véglegesen elvesztették azonban az igényjogosultságukat azok, akiket bűncselekményért, illetve hivatalvesztésre, továbbá olyan szabadságvesztésre ítélték jogerősen, amely maga után vonta közhivatal betöltésének tiltását is, illetve az őt foglalkoztató szervezet fegyelmi határozat alapján bocsátotta el.¹⁵

Amennyiben az igazolványos altisztek számára megpályázható beosztások betöltése próbaidőhöz és / vagy tanfolyam elvégzéséhez volt kötve az igazolványos pályázók számára is biztosítani kellett ezen feltételek megvalósíthatóságát. Abban az esetben, ha a megpályázott állás előfeltételét képező próbaidő alatt a próbaidősnek fizetés nem járt, erre az időszakra az igazolványos altiszt korábbi illetményét kellett folyósítani. Egy igazolványos személy egyszerre több — az igazolvány által lehetővé tett szintű — beosztást is megpályázhatott. Az igazolványos altisztek számára fenntartott beosztások képesítési követelményeit a pályázat kiírását követően nem lehetett megváltoztatni. A törvény szigorúan büntette az igazolványos altisztek pályázatainak jogtalan megelőzését. Ez esetben a jogtalan eljárásért felelős személynek a jogtalanul felvett és ebből fakadóan elbocsátott személy számára az általa jogtalanul betöltött állás egy évi fizetését kellett kifizetnie.¹⁶

A fegyveres szervezeteknél eltöltött szolgálati időt az igényjogosult által sikeresen megpályázott új munkahelyének nyugdíjszámításában fi-

gyelemben kellett venni. Abban az esetben azonban, ha a fenntartott állásba olyan igazolványost neveztek ki, aki a megelőző állása után a részére folyósított nyugdíját egyösszegben megváltotta, az a szolgálati idő ami után számára a megváltott nyugellátást megállapították nem volt beszámítható az új nyugdíjába. Azon igényjogosult pedig, akit nem mint nyugdíjast neveztek ki az általa megpályázott beosztásba, új munkahelyén legkevesebb 5 évi szolgálati idő letöltése után mehetett nyugdíjba.¹⁷

Az igényjogosultság által kinevezetteket általában az adott fizetési osztály legalacsonyabb fizetési fokozatába lehetett felvenni. A korabeli rendszer lényegéhez tartozott ugyanis, hogy a fizetési osztályba sorlással a kvalifikációt ismerték el, a fizetési osztályon belüli fizetési fokozattal pedig a szakmai tapasztalatot, amelynek a megtestesítője a szolgálati idő volt. Ebből fakadóan pedig a magyar állam egyik alrendszeréből egy másik alrendszerbe átkerülő személy esetében — az igazolványos altisztek klasszikusan ezt az utat járták be — minden bizonnyal feszültség forrásává válhatott volna ha az újonnan felbukkant személyt magasabb fizetési fokozatba sorolták volna azoknál, akik már hosszabb-rövidebb ideje az adott szakterületen tevékenykedtek.¹⁸

Azon igényjogosultak, akiknek a tudomására jutott, hogy az igazolványos altisztek jogosultságait mellőzve neveztek ki személyeket, pánasszal élhettek annál a miniszternél, amely tárca irányítása alá tartozott az a szervezet, ahol katonai szolgálatukat teljesítették. A miniszternek pedig joga volt — kivizsgálás és az illetékes tárca vezetőjével való egyeztetés nyomán — a kinevezést megszüntetni. Szükség esetén közigazgatási bírósághoz is lehetett fordulni.¹⁹

A magyar állam katonai állományban foglalkoztatott személyzete tehát példamutató gondoskodásban részesült. E gondoskodásnak azonban nem az volt a lényege, hogy magas pénzbeli juttatásokat nyújtottak e körbe tartozóknak, hanem biztos létfeltételeket teremtettek számukra, illetve előnyt hoztak létre a részükre azokkal szemben, akik a haza hivatászerű fegyveres szolgálatát nem vállalták.²⁰

Jegyzetek:

¹ 1873/III.tc. 1. § ; 1931/III.tc. 1. §

² ORBÁN: 286.p.

³ KÁDÁR: 243.p.

⁴ 1931/III.tc. op.cit. 2. § 1. pont

⁵ ORBÁN: op.cit. 286.p.

⁶ 1931/III.tc. op.cit. 2. § 2. pont

⁷ ORBÁN: op.cit. 287.p.

⁸ 1931/III.tc. op.cit. 2. § 3. pont

⁹ ORBÁN: op.cit. 287.p.

¹⁰ Loc.cit.

¹¹ Az igazolványosok részére fenntartott állások voltak:

„a) a minisztériumoknál, a m. kir. legfőbb állami számvevőszéknél, a m. kir. bíróságoknál, a m. kir. közigazgatási bíróságnál, valamint a minisztériumok hatósága alá tartozó minden állami hatóságnál, hivatalnál, tanintézetnél, egyéb intézetnél, vállalatnál és üzemnél, továbbá a kormány kezelése alatt álló közalapoknál és közalapítványoknál;

b) a törvényhatóságoknál, továbbá a megyei városoknál, községeknél, valamint az általuk egészben vagy részben fenntartott, igazgatott vagy kezelt tanintézeteknél, egyéb intézeteknél, vállalatoknál, üzemeknél, alapoknál és alapítványoknál, éspedig tekintet nélkül arra, hogy az illető állások mily módon töltenek be, ha évi fizetéssel javadalmazottak és nyugdíjigénnyel vannak egybekötve;

c) az olyan nem állami tanintézeteknél, általában az olyan intézeteknél, amelyeket az állam külön törvényes rendelkezések alapján létesített vagy tart felügyelete alatt;

d) a nyilvánossági jellegű és nem csupán magánosok által fenntartott tanintézeteknél akkor is, ha nem esnek az a), b) pontok alá;

e) az állami felügyelet alatt álló alapítványokból fenntartott tanintézeteknél és egyéb intézeteknél, amennyiben ez az alapítólevél rendelkezéseivel összefér;

f) a közforgalmú vasúti vállalatoknál és az állam által engedélyezett vagy szabadalmazott bármely szárazföldi, vízi és légi közforgalmú közlekedési vállalatnál, amennyiben őket erre az engedélyokirat kötelezi;

g) az ügyvédi, közjegyzői, mérnöki, mezőgazdasági, kereskedelmi és iparkamaráknál, a törvény által alkotott más testületeknél, a vízszabályozó, ármentesítő, belvízlecsapoló társulatoknál és általában azoknál a társulatoknál és más jogi személyeknél, amelyeknek szervezetét törvény állapítja meg.”

1931/III.tc. 5. § 2. pont.

¹² ORBÁN: op.cit. 287.p.

¹³ Loc.cit.

¹⁴ Loc.cit. 288.p.

¹⁵ Loc.cit. 289.p.

¹⁶ 1873/II.tc. op.cit. 16. §

¹⁷ PARÁDI: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945.

¹⁸ PARÁDI: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében.

¹⁹ 1931/III.tc. op.cit. 23.

²⁰ PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

TANULMÁNYOK

PARÁDI: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIV.évf. (2008) 17.sz. 57-64.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozathoz a „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. — PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 92-114. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében. — PARÁDI József: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 105-119.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CIKKEK

KÁDÁR

- KÁDÁR Gyula: Nyugellátás a Magyar Királyi Csendőrségnél. *Csendőrségi Lapok*, XXXII.évf. (1942) 8.sz. 243-247.p.

ORBÁN

- ORBÁN László: Az új igényjogosultsági törvény. *Csendőrségi Lapok*, XXI.évf. (1931) 11.sz. 286-293.p.

JOGSZABÁLYOK

1931/III.tc.

- 1931/III.tc. a honvédség, vámőrség, folyamőrség és csendőrség kötelékében teljesített legénységi állományú egyéneknek a köz- és magánszolgálatban alkalmazásáról.

1873/II.tc.

- 1873/II.tc. a kiszolgált altisztek alkalmazásáról.

